

9. Directive 2008/98/EC of the European parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives / [Електронний ресурс]. – Official Journal of the European Union. – L 312/3. – Режим доступу : <http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008L0098&from=EN>

10. Модельный закон об отходах производства и потребления // Информационный бюллетень Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ. – 2007. – № 41. – С. 337.

11. Кремер Л. Экологическое право Европейского Союза : [монография] / Л. Кремер, Г. Винтер ; пер. с нем. О. Алексеенко и др. ; отв. ред. О. Л. Дубовик ; Институт государства и права РАН. – М. : ИД Городец, 2007. – 144 с.

12. Бондар Л. О. Поняття відходів за законодавством України / Л. О. Бондар // Причорноморський екологічний бюлетень. – 2002. – № 3. – С. 87–90.

13. Юрескул В. О. Правове регулювання поводження з побутовими відходами в Україні : [монографія] / В. О. Юрескул. – Одеса : Фенікс, 2012. – 274 с.

14. Ресурсосбережение. Обращение с отходами. Термины и определения : ГОСТ 30772-2001. Межгосударственный стандарт. Принят Межгосударственным советом по стандартизации, метрологии и сертификации 24 мая 2001 г. протокол № 19 [Действующий с 1.07.2002]. – Минск : Стандартиформ, 2008. – 20 с.

УДК 347.919.7

М. О. Резникова, кандидат філософських наук,
доцент кафедри цивільного, трудового
та господарського права Дніпропетровського
національного університету імені Олеся Гончара

ЩОДО СПІРНІСТІ ВИМОГИ ПРО СТЯГНЕННЯ ЗАБОРГОВАНІСТІ ЗА ОПЛАТУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ

Досліджено значення терміна “безспірність”. Подано визначення “житлово-комунальних послуг”, визначено права споживачів житлово-комунальних послуг. Обґрунтовано позицію “спірності” вимоги про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг.

Ключові слова: заява; безспірна вимога; судовий наказ; заявник; боржник; житлово-комунальні послуги.

The notion of the definition indisputable are analysed in the article. The definition of the house-public utilities, consumer's laws are determined in the article. Position of the argument of requirements on the penalty of debt on payment of the house-public utilities are determined.

Key words: statement; indisputable requirement; order of court; declarant; debtor; house-public utilities.

Постановка проблеми. На тлі постійного підвищення цін на комунальні послуги, особливо газ і теплопостачання, в умовах зростаючої інфляції актуальне питання процесуального порядку стягнення заборгованостей за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення.

© М. О. Резникова, 2014

Нині, відповідно до ч. 1 п. 3 ст. 96 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), зазначена вимога має розглядатись виключно у порядку наказного провадження. З позовною заявою до суду з такою вимогою можна звернутись лише в разі відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу або скасування його судом. В іншому ж випадку така позовна заява буде повернута позивачеві (ч. 3 ст. 118 та п. 6 ч. 3 ст. 121 ЦПК [1]).

Таким чином, законодавець не залишив стягувачеві під час звернення до суду з вимогою про стягнення заборгованостей за оплату житлово-комунальних послуг права вибору щодо самостійного визначення процесуального порядку, в якому він має намір захистити свої (ймовірно) порушені права.

Чинне процесуальне законодавство передбачає, що судовий наказ може бути видано лише у тому разі, коли відповідні правовідносини не містять спору про право (п. 2 ч. 2 ст. 100 ЦПК). Однак постає питання, чи є вимога про стягнення заборгованостей за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення простою і безспірною. І чи відповідає принципів процесуальної економії необхідність подвійного звернення до суду із зазначеною вимогою спочатку в порядку наказного провадження, а потім у порядку позовного?

На нашу думку, окреслені питання визначають актуальність обраної для дослідження теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки судовий наказ є новим процесуальним інститутом для українського цивільного процесу, сучасними вітчизняними науковцями він досліджений мало. Після внесення змін до Цивільного кодексу України влітку 2010 р. питання малодослідженості чинного наказного провадження набуло особливої гостроти.

Наказне провадження в цілому та, зокрема, вимоги, за якими може бути видано судовий наказ, були предметом дослідження та розроблялись такими науковцями, як: Г. Ахмач, М. Балюк, О. Великорода, М. В. Вербицька, Я. П. Зейкан, В. М. Кравчук, С. Логінова, Д. Д. Луспенник, О. Нешпа, М. Свідерська, О. Севрук, В. Тертишніков, Г. Тимченко, О. І. Угриновська, С. Я. Фурса, С. Чорнооченко, П. Шевчук, О. Штефан, М. Ясинок та ін.

Мета статті – визначити вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення спірною (або безспірною) і з'ясувати, чи можливо її розглядати в порядку наказного провадження.

Виклад основного матеріалу. Згідно з новою редакцією ст. 96 ЦПК України судовий наказ може бути видано, якщо заявлено вимогу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та 3 % річних, нарахованих заявником на суму заборгованості.

Важливою умовою для застосування наказного провадження є те, щоб із заяви та поданих документів заявника не вбачалося спору про право, тобто вимоги заявника мають бути безспірними.

Термін “безспірність” у наказному провадженні використовують, як правило, щодо вимог заявника.

Лексичне тлумачення даної категорії означає безсумнівність, повну очевидність [2, 130]. Зрозуміло, що в наказному провадженні застосовують цей термін саме в такому неправовому значенні. Щоб вимога заявника стала для суду “безсумнівною та очевидною”, її необхідно підтвердити відповідними (письмовими) доказами.

Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ “Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження” від 23 грудня 2011 р. № 14 у п. 9 дає таке пояснення щодо безспірності вимог заявника: “наявність спору про право (п. 2 ч. 3 ст. 100 ЦПК), яке є підставою для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу, вирішується суддею у кожному конкретному випадку, залежно від

характеру та обґрунтованості заявленої матеріально-правової вимоги і документів, доданих до заяви. Наявність спору можна встановити відсутністю документів, що підтверджують наявність суб'єктивного права у заявника; документів, що підтверджують порушення суб'єктивного права, або документів, що підтверджують виникнення права вимоги. Крім того, мають ураховуватися обставини, якщо із доданих документів вбачається, що боржник заперечує, не визнає або оспорує свій обов'язок перед заявником (кредитором); із доданих документів вбачається пропуск позовної давності. Така вимога може бути вирішена лише у позовному провадженні (ч. 3 ст. 267 Цивільного кодексу України). Водночас лише той факт, що договірні зобов'язання (наприклад, у частині оплати заборгованості телекомунікаційних послуг чи послуг телебачення і радіомовлення) не виконуються, без обґрунтування причин, не вважається наявністю спору про право" [3].

Ю. Березюк зазначає, що "безспірність вимог заявника ще не означає відсутності спору про право – основної ознаки позовного провадження. Спір між кредитором і боржником існує, бо інакше кредитор не звертався б до суду та не мав би проблем із виконанням договору. Проте докази правочину для суду є безспірними, тому і справи називаються безспірними" [4, 194].

Повертаючись до вимоги щодо стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та 3 % річних, нарахованих заявником на суму заборгованості через судовий наказ, на нашу думку, необхідно з'ясувати, що розуміється під терміном "житлово-комунальні послуги".

Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України "Про житлово-комунальні послуги" житлово-комунальні послуги – це результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилых приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил [5].

Найбільша кількість вимог стосується саме комунальних послуг, до яких відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 13 вищезазначеного Закону належать централізоване постачання холодної води, централізоване постачання гарячої води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), газо- та електропостачання, централізоване опалення, а також вивезення побутових відходів тощо.

Усі згадані ресурси (газ, вода, електропостачання, централізоване опалення тощо) надають споживачам (абонентам) на підставі відповідних публічних договорів, договорів приєднання.

Так, Цивільний кодекс України (далі – ЦК) у ст. 714 містить норми щодо договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, які ми можемо застосувати з даної категорії справ. За цим договором одна сторона (постачальник) зобов'язується надавати іншій стороні (споживачеві, абонентові) енергетичні та інші ресурси, передбачені договором, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів. Норми згаданої ст. 714 ЦК регулюють постачання не лише електричної енергії, але й води і тепла, які надають населенню згідно з Правилами надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення, затвердженими Постановою КМУ від 21.07.2005 р. № 630 [6].

Представники постачальників вищезазначених ресурсів (водоканали, підприємства – постачальники газу тощо) як документи, що додаються до заяви про видачу судового наказу, можуть подавати примірники договорів, на основі яких вони надають відповідні ресурси, а також довідки і квитанції, що підтверджують заборгованість боржника та чітко визначають її розмір.

Однак, як зазначає С. М. Петрова, проблеми житлово-комунального господарства актуальні та невідкладні, адже це нагальні питання повсякденного життя, стосуються без винятку всіх громадян. Однією із причин, що призводить до виникнення проблем, є неукладення договорів на надання житлово-комунальних послуг. На перший погляд, ця проблема незначна, але з її розв'язанням поліпшиться ситуація взаємовідносин між споживачами та виробниками/виконавцями житлово-комунальних послуг [7].

Більшість науковців-процесуалістів та юристів-практиків вважає, що вимога про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних та інших послуг в абсолютній більшості випадків безспірна та проста. Стягнення індексу інфляції та неустойки в розмірі 3 % річних визначено у ч. 2 ст. 625 ЦК, тому неновий п. 3 ч. 1 ст. 96 ЦПК щодо таких наслідків невиконання грошового зобов'язання. Можна стверджувати, що за допомогою такого правила договірна дисципліна у цій сфері підвищиться [8, 193].

Однак далеко не всі процесуалісти погоджуються з думкою “простоти і безспірності” зазначених вимог.

Так, В. М. Кравчук та О. І. Угриновська з приводу вимоги щодо стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг у порядку наказного провадження зазначають, що “практика судів щодо стягнення такої заборгованості різна. Трапляються випадки, коли власник (наймач) квартири або будинку фактично проживає у квартирі або будинку, споживає послуги з тепло-, водопостачання, водовідведення тощо, але письмового договору з ним постачальники цих послуг не уклали. Фактично заборгованість утворюється, але її не можна вважати такою, що ґрунтується на правочині, вчиненому в письмовій формі. Її розміри та підстави виникнення мають установлюватися судом у позовному провадженні. Тому суди в таких випадках правильно відмовляють у видачі судового наказу.

Однак суди часто роблять висновок про те, що сам факт надання комунальними підприємствами комунальних послуг і споживання їх наймачем чи власником житла свідчить про те, що сторони перебувають у договірних відносинах.

Такий підхід не обґрунтований, адже основною підставою, що дає змогу розглядати аналогічні справи у наказному провадженні, є наявність належним чином укладеного і підписаного сторонами письмового договору” [9, 281].

Аналогічної позиції дотримується і Д. Д. Луспенік. На його думку, “складними у судовій практиці виявилися питання щодо можливості видачі судового наказу за договорами про надання населенню житлово-комунальних послуг, послуг водо-, теплопостачання, електропостачання тощо”.

В юридичній літературі з деякими уточненнями, але безспірно зазначається про можливість видачі в таких випадках судового наказу [10, 104–105; 11, 88].

Однак, на нашу думку, однозначно сказати, що за будь-яких житлово-комунальних та інших подібних договорів суд має право видавати судовий наказ, не можна.

У більшості комунальних договорів чітко не зазначено визначені грошові обов'язки споживачів послуг, оскільки наголошується лише на обов'язку вносити плату відповідно до загальної площі квартири без зазначення розміру цієї плати. При цьому в договорі зауважується, що невід'ємною частиною договору є розрахунок щомісячних платежів за послуги, який ніколи не підписується споживачем послуг. За наявності таких договорів суд не має права на видачу судового наказу, оскільки немає підпису споживача послуг у письмовому правочині, з якого витікала би безспірність вимог щодо грошового зобов'язання в певному розмірі. Крім того, зазвичай договір укладається і підписується одним членом сім'ї, власником квартири, а в квартирі можуть бути зареєстровані й інші особи, які також за правилами ЖК України мусять сплачувати послуги разом із власником квартири, оскільки вони мають такі ж обов'язки щодо утримання житла, як і власник квартири (за таких умов договору не може діяти правило

про те, що кредитор має право поставити вимоги до всіх або будь-кого із солідарних боржників). Слід також звернути увагу, що регулярна несплата щомісячних комунальних послуг практично вказує на спірність вимог. Тобто боржник не виконує своє зобов'язання, а з якихось причин відмовляється від його добровільного виконання, тобто фактично оспорує вимоги” [12, 432–433].

Продовжуючи позицію “спірності” вимоги про стягнення за житлово-комунальні послуги, необхідно зазначити, що відповідно до ст. 20 ч. 1 п. 5–6 Закону України “Про житлово-комунальні послуги” споживач має право: на зменшення розміру плати за надані послуги в разі їх ненадання або надання не в повному обсязі, зниження їх якості в порядку, визначеному договором або законодавством; на несплату вартості житлово-комунальних послуг за період тимчасової відсутності споживача та/або членів його сім'ї з відповідним документальним оформленням, а також за період фактичної відсутності житлово-комунальних послуг.

Однак реалізація вищезазначених прав можлива лише в процесуальній формі позовного (спірного) провадження. Споживач у розгляді справи в позовному провадженні, перебуваючи в процесуальному становищі відповідача, заперечуючи проти висунутого позову, може посилатись взагалі на ненадання відповідних послуг, надання їх неналежної якості, нав'язування послуг, які не замовлялись споживачем, тощо.

Окремо слід зупинитись на неможливості застосування правил позовної давності в розгляді зазначених вимог у порядку наказного провадження.

Аналіз судової практики щодо видачі судових наказів про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення всупереч роз'ясненням п. 9 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ “Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження” показав, що досить часто заявники просять стягнути з боржника заборгованість більш ніж за останні 3 роки, і зрозуміло, що в такому випадку суди видають наказ щодо стягнення всієї суми заборгованості, оскільки суд під час видачі наказу не може частково задовольнити вимоги заявника.

Однак ст. 257 ЦК України встановлює тривалість загальної позовної давності у 3 роки. Так, позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутися до суду з вимогою про захист свого цивільного права або інтересу (ст. 256 ЦК) [13].

Нагадаємо, що за чинним ЦК позовна давність, встановлена законом, може бути збільшена за домовленістю сторін. Договір про збільшення позовної давності укладається у письмовій формі. Позовна давність, встановлена законом, не може бути скорочена за домовленістю сторін (ст. 259 ЦК).

Відповідно до ст. 261 ЦК перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалася або могла довідатися про порушення свого права або про особу, яка його порушила.

Ст. 267 ЦК визначаються наслідки спливу позовної давності, до яких, зокрема, належить те, що позовна давність застосовується судом лише за заявою сторони у спорі, зробленою до винесення ним рішення; сплив позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у спорі, є підставою для відмови у позові тощо.

Таким чином, якщо заявник (стягувач) подає до суду заяву про видачу судового наказу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення і просить стягнути з боржника заборгованість більш ніж за останні 3 роки, то в даному випадку необхідно констатувати порушення прав боржника.

Нагадаємо, якщо заявник звертається до суду з вимогою про видачу судового наказу, така заява повністю відповідає вимогам відповідно до закону (ст. 96 ЦПК), суд має у триденний термін видати судовий наказ без проведення судового засідання і виклику стягувача та боржника для заслуховування їхніх пояснень. Тобто боржник не матиме можливості заявити

клопотання про застосування судом позовної давності. Крім того, слід пам'ятати про приписи ч. 3 ст. 118 ЦПК, якою передбачено, що позовна заява щодо вимог, визначених у ч. 1 ст. 96 ЦПК, може бути подана тільки в разі відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу або скасування його судом.

Зауважимо, що відповідно до ч. 3 ст. 307 ЦПК ухвала апеляційного суду про відхилення апеляційної скарги на судовий наказ і залишення судового наказу без змін остаточно й оскарженню не підлягає. Тобто можливості касаційного оскарження судового наказу немає.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Зважаючи на численні спірні питання, які можуть виникнути у розгляді вимоги про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, для уникнення необхідності подвійного звернення до суду спочатку в порядку наказного, а потім позовного провадження та для досягнення дії принципу процесуальної економії пропонуємо зазначену категорію вимог розглядати за правилами і в порядку позовного провадження.

Для унеможливлення порушення прав боржника у наказному провадженні пропонуємо чинну ч. 1 п. 3 ст. 96 ЦПК України виключити.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство України зі змінами та доповнення станом на 12 листопада 2014 р. (відповідає офіційному текстові). – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 160 с.
2. Гражданский процессуальный кодекс советских республик. Текст и практический комментарий / под ред. А. Малицкого. – Х., 1926. – 346 с.
3. Про практику розгляду судами заяв у порядку наказного провадження [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 23 грудня 2011 р. № 14. – Режим доступу : <http://www.sc.gov.ua>
4. Цивільний процес: інтерактивний курс. – Острог : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2007. – 615 с.
5. Про житлово-комунальні послуги [Електронний ресурс] : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1875-IV. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/go/1875-15>
6. Правила надання послуг з централізованого опалення, постачання холодної та гарячої води і водовідведення, затверджені Постановою КМУ від 21.07.2005 р. № 630 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws>
7. Правові питання у сфері надання житлово-комунальних послуг [Електронний ресурс] / С. М. Петрова // Сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/8394>
8. Ромовська З. Цивільний процесуальний кодекс: науково-практичний аналіз / Ромовська З., Шумська Наталія, Шумська Надія. – 2-ге вид. – К. : Дакор, 2014. – 600 с.
9. Кравчук В. М. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України / В. М. Кравчук, О. І. Угриновська. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2010. – 800 с.
10. Фурса С. Я. Цивільний процес України: Проблеми і перспективи : науково-практичний посібник / Фурса С. Я., Щербак С. В., Євтушенко О. І. – К. : КНТ, 2006.
11. Фурса С. Я. Докази і доказування у цивільному процесі : науково-практичний посібник / С. Я. Фурса, Т. В. Цюра. – К. : КНТ, 2005. – 256 с.
12. Луспенік Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції / Луспенік Д. Д. – Х. : Харків юридичний, 2006. – 480 с.
13. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/go/435-15>